

Współczesna Czechosłowacja

U PROGU NOWEGO ROKU GOSPODARCZEGO

Plan gospodarczy. Z dniem 31 grudnia 1947 r. zakończył się pierwszy rok planu dwuletniego; Czechosłowacja wkracza w okres drugiego roku planowego gospodarstwa. Ogółem plan spełniony został w 100,9%, a zatem z całkowitym powodzeniem, chociaż nie we wszystkich dziedzinach równomiernie.

Najlepsze wyniki z osiemnastu głównych działów przemysłu państwowego osiągnęły czechosłowackie fabryki papieru i celulozy (dyrektor generalny, doc. inż. Franciszek Kozmál, Słowak). Plan wykonano tu w 113%. W innych działach wykonanie planu przedstawiało się jak następuje:

Kopalnie węgla wykonały swój plan, chociaż zdaniem generalnego dyrektora kopalń czechosłowackich, inż. Svatopluka Rady, zadania do wykonania określone były bardzo obszernie. Kopalnie wzięły udział po części także w kampanii wywozowej, zdobywając dla państwa dewizy wywozem węgla i koks, chociaż tylko w ograniczonych rozmiarach. Plan na rok 1948 przewiduje podwyższenie produkcji węgla o 1372 tys. ton, węgla brunatnego o przeszło dwa miliony ton. W stosunku procentowym chodzi tu o produkcję węgla kamiennego większą przeszło o 6%, a brunatnego prawie o 33% w porównaniu z rokiem 1937, który był rokiem najwyższej koniunktury węglowej. Inż. Rada spodziewa się zadanie to wykonać, chociaż zdaje sobie sprawę z tego, że będzie ono ciężkie. Kopalnie cierpią na niedostateczne jeszcze dostawy urządzeń mechanicznych, maszyn oraz niecierpliwie czekają na stworzenie odpowiednich osiedli górni-

czych, co dopomogłoby w rozwiązaniu problemu rąk do pracy.

Czechosłowackie zakłady energetyczne wykonały plan produkcji elektryczności w 100%, gazu w 120%. Zadania na rok bieżący są wyższe przeszło o 1/10. Do głównych trudności — zdaniem generalnego dyrektora, inż. Jaroslawa Iblera — należą dostawy sprzętu, głównie z przemysłu metalowego. Dostawy węgla były zadowalające. — Udało się zaoszczędzić 7% węgla w stosunku do planu.

Huty wykonały plan i zasłużyły sobie dzięki temu ...na znaczne podwyższenie zadań przewidzianych planem na rok 1948. Dyrektor generalny, inż. Jan Ružička, troszczy się głównie o dostawy węgla i potrzebnych wyrobów metalowych; ponadto jest nierad, że będzie musiał utrzymać jeszcze stare wielkie piece, które należałoby właściwie przeznaczyć na złom.

Przemysł metalowy wykonał zadania w 97,6%. Generalny dyrektor, inż. Franciszek Fabinger, skarży się na brak surowca żelaznego z hut oraz w ogóle rozmaitych surowców, o które trzeba się usilnie starać. Jego zdaniem, od czechosłowackiego przemysłu metalowego wymaga się, aby produkował tyle, co Niemcy i Czechosłowacja razem przed wojną — tego zaś jeszcze nie da się osiągnąć. Zaznaczyć tu należy, że Czechosłowacy istotnie mają wielkie ambicje w dziedzinie spadku gospodarczego po Niemcach i zamierzają możliwie zwiększyć swoją produkcję stali, aby zastąpić Niemcy w roli producenta.

Zakłady chemiczne pod kierunkiem dra Karola Martinka wykonały plan

w 95%; podwyższenia zadań się nie przewiduje.

Zakłady szklane, jedna z podstaw wywozu czechosłowackiego, wykonały swój plan wywozowy w 110% z górą. Natomiast ogólny plan produkcji wypełniły tylko w 92%, a to wskutek połączenia głównego nacisku na jakość produkcji, gdy plan obliczany był według wagi wyrobów. Szkło czechosłowackie zdobyło dla kraju dewizy wartości dwóch i pół miliarda koron, przy czym należy z tego odliczyć 200 milionów koron przywozu dla tego przemysłu. Główna część wywozu szła do krajów o najcenniejszej walucie: do St. Zj., Anglii i Szwajcarii. Do Związku Radzieckiego wywieziono znaczne ilości szkła płaskiego, o dostawy naczyń szklanych toczą się rokowania. Plan na rok 1948 został częściowo obniżony, niemniej generalny dyrektor, Józef Hrněčko, obiecuje, że będzie się starał osiągnąć możliwie największe cyfry. Przemysł szklarski cierpi na brak dobrego surowca.

Zakłady ceramiczne wykonały plan prawie w całości. Przyczyną niższych cyfr był głównie brak rąk do pracy. Ten brak jest nadal największą troską ich generalnego dyrektora, dra Jaroslawa Charvata.

Przemysł drzewny plan wykonał i gotów jest do nowych zadań w roku bieżącym, który ma być rokiem intensywnej budowy. Gen. dyrektor, Słowak, inż. Imrich Janota, troszczy się głównie o stan przestarzałych urządzeń maszynowych.

Czechosłowackie zakłady włókiennicze pod kierunkiem inż. Franciszka Adamka wykonały plan, biorąc ogólnie. Głównym ich zadaniem na rok bieżący jest zapewnienie dostatecznego zaopatrzenia ludności krajowej. Sprawy zaopatrzenia w artykuły włókiennicze były niedawno przedmiotem żywych dyskusji w Zgromadzeniu Narodowym i na łamach prasy. Nowy minister handlu wewnętrznego, dr Čepič-

ka, przystąpił do reorganizacji zaopatrzenia, wśród gorącej polemiki na temat celów i metod.

Zakłady wyrobów skórzanych i gumowych plan wykonały i przekroczyły, z wyjątkiem niewielkiej dziedziny rękawicznictwa, gdzie zaważyło usunięcie Niemców. Generalny dyrektor, dr inż. Jaroslav Kubelik, skarży się nieco na niewystarczające dostawy przemysłu metalowego, chemicznego i włókienniczego oraz na brak surowca.

Zakłady tłuszczowe nie mogły wykonać planu z powodu braku importowanego surowca. Gen. dyrektor J. V. Kreibitz pragnie dostatecznej ilości dewiz na surowce, aby było czym chleb smarować... Przemysł ten otrzymuje tylko 15% surowców ze źródeł krajowych.

Zakłady przemysłu spirytusowego (inż. Antoní Pleštil) nie dostały wskutek suszy poważnej części surowca, przeto o wykonaniu planu nie mogło być mowy.

To samo dotknęło cukrownictwo (dr inż. Jan Hruďa). Nie zdołano wyprodukować nawet połowy przewidzianej ilości. Ponadto troską cukrowni jest jakość otrzymywanego węgla.

Przemysł piwowarski (dyr. gen. Franciszek Hlavaček) plan wykonał i przekroczył.

Młyny państwowe (dyr. gen. Edward Fürst) dysponowały maszynami i ludźmi, zabrakło jednak najważniejszego: zboża. Obecnie mają pszenicę radziecką.

Przemysł cukrowniczy (dyr. gen. Józef Pelc) cierpiał na brak surowca.

Wreszcie zarząd monopolu tytoniowego pod kierunkiem dyr. Miłosza Behunka wykonał swoje zadanie, określone jedynie pod względem finansowym; cierpiał na brak papieru.

Najtrudniejszą dziedziną okazało się budownictwo, gdzie wykonano plan tylko w 55—60%. Również koleje nie zdołały planu wykonać.

Lista trudności, z jakimi walczył przemysł czechosłowacki, jest, jak widzimy, długa i obfita. Na pierwszym miejscu stoi brak rąk roboczych i brak węgla. Do braku węgla przyczyniają się trudności techniczne i personalne kopalń.

W związku z jubileuszem 30 rocznicy powstania republiki czechosłowackiej (28 października 1948) rzucono hasło wykonania planu dwuletniego na dzień tej rocznicy. Partia komunistyczna postanowiła uczcić tę rocznicę przez ofiarowanie republice 30 milionów godzin pracy.

Handel zagraniczny. Kwestia wywozu należy w tej chwili do najdonioślejszych problemów czechosłowackiego życia gospodarczego, zwłaszcza na tle ciężkiej sytuacji żywnościowej spowodowanej suszą. Wywóz stanowi przeto główną troskę a metody utrzymania się na rynkach światowych — najważniejszy problem, rozpatrywany na łamach prasy. Podkreśla się, że jak dowcipnie zauważył minister spraw zagranicznych Masaryk, Czechosłowacja ma na wywóz tylko pracę, innymi słowy — kraj nie rozporządza żadnymi bogactwami naturalnymi, które stanowiłyby artykuł cenny i poszukiwany; walczyć może o dewizy tylko jakością swoich wyrobów, produkowanych w znacznej mierze z importowanego surowca.

Kierunek wywozu czechosłowackiego ulega pewnej zmianie; planuje się znaczne rozszerzenie wywozu do krajów Europy środkowej i wschodniej, niemniej zależy Czechosłowakom na utrzymaniu rynków w krajach o „walucie twardej”, tzn. na rynkach dolarowych i funtowych, gdyż niektóre luksusowe artykuły przemysłu czechosłowackiego tylko tam mogą znaleźć zbyt, a także tylko z tych krajów Czechosłowacja otrzymać może niektóre niezbędne surowce, jak skóry i metale kolorowe.

Ceny eksportowe stanowią nadal przedmiot troski, albowiem artykuły czechosłowackie są w tej chwili jeszcze zbyt drogie. Przyczynia się do tego częściowo położenie kraju, z daleka od portów zamorskich, co podwyższa koszty dowozu surowca i wywozu fabrykatu. Stąd duże zainteresowanie liniami komunikacyjnymi przez Polskę; w rywalizacji o czechosłowacki tranzyt porty polskie, ze Szczecinem na czele, mają wielkie szanse właśnie dlatego, że tania droga wodna Odry przyczynić się może wydatnie do zmniejszenia kosztów przewozowych. W tej chwili znaczne partie towarów czechosłowackich idą na zachód kosztownymi liniami samochodowymi do Antwerpii i Rotterdamu.

Cen nie można obniżyć przez obniżenie plac, które nie są zbyt wysokie. Zostaje przeto jeszcze dziedziną samej produkcji technicznej: lepsze i oszczędniejsze wykorzystanie maszyn, tańsze źródła energii, wyższa wydajność pracy.

Poważnie rozważa się w Czechosłowacji zagadnienie składu jakościowego towarów wywozowych. Obok dziedzin, w których przemysł czechosłowacki jest bezkonkurencyjny — jak szkło czy obuwie od Bati — problem stanowi bądź utrzymanie wielkiego przemysłu włókienniczego na eksport, bądź zwrócenie jeszcze większej uwagi na eksportowy przemysł metalowy, na wywóz maszyn, obrabiarek itp. Dylematem jest tutaj perspektywa nasycenia rynku towarów inwestycyjnych po pewnym czasie. Przykładem poszukiwania nowych artykułów eksportowych jest np. rosnący wywóz rowerów.

Ważny dla wywozu czechosłowackiego jest problem jakości samych wyrobów. Obok planowania ilościowego przeprowadzono już w roku ubiegłym w znacznych rozmiarach planowanie jakościowe, które w roku bieżącym ma być znacznie rozszerzone i pogłębione. Towary czechosłowackie przed

wojną znane były na rynkach światowych z doskonałego wykonania; Czechosłowacja pragnie utrzymać ich markę w tej mierze.

Jednocześnie zwalczać trzeba konkurencję eksporterów, którzy obok równie taniego i dobrego towaru są w stanie zaoferować korzystniejsze warunki dostawy i płatności. Czechosłowacja, która w braku kredytów płacić musi wywozem za artykuły pierwszej potrzeby, ma tutaj duże trudności do zwalczenia. Społeczeństwo czechosłowackie zdobyć się musi na poważne wyrzeczenia dla utrzymania wywozu, który jest warunkiem wyżywienia.

Nic przeto dziwnego, że kraj stara się jednocześnie usilnie o długoterminowy kredyt zagraniczny. Sprawa amerykańskiego kredytu na zakup bawełny w wysokości 20 milionów dolarów jest nadal przedmiotem rozważań. Poprzedni kredyt w tej samej mniej więcej wysokości, udzielony przez Bank Importowo-Eksportowy, został przez Czechosłowację już wyczerpany. Mówi się również o możliwości uzyskania kredytu w Nowej Zelandii.

Uprzemysłowienie Słowacji należy do głównych zadań planu gospodarczego republiki. W ramach tego planu przewidziane jest przeniesienie wielu przedsiębiorstw przemysłowych z Czech, Moraw i Śląska czechosłowackiego do Słowacji. Dotychczas przeniesiono 213 przedsiębiorstw; spośród nich największą zakładów metalowych, wókienniczych i drzewnych oraz dużą liczbę ze wszystkich innych gałęzi przemysłu. Ponadto przeniesiono 1350 maszyn pojedynczych.

Jednocześnie rośnie stan zatrudnienia w przemyśle słowackim. W ciągu pierwszych dziesięciu miesięcy planu dwuletniego, tzn. od stycznia do października 1947 r., liczba zatrudnionych w przemyśle w Słowacji wzrosła o 26 tys. osób, a licząc z przemysłem budowlanym — o 40 tysięcy. Z górą 100 tysięcy

Słowaków pracuje w przemyśle czechosłowackim.

Przemysł słowacki wykazuje szereg rysów korzystniejszych od macierzystego przemysłu czechosłowackiego. I tak liczba przepracowanych godzin na głowę robotnika, stosunek liczby robotników do liczby urzędników itp. kształtują się w Słowacji korzystniej niż w tzw. ziemiach historycznych.

Obok przenoszenia fabryk z Czech buduje się w tej chwili w Słowacji 25 nowych fabryk, w tym 10 wielkich zakładów o doniosłości ogólnopaństwowej. Znaczenie Słowacji wzrosło zarazem na skutek nawiązania ożywionych stosunków gospodarczych czechosłowacko-radzieckich, ponieważ wymiana towarowa odbywa się drogą przez Słowację. Prowincjonalna stacyjka w Czarnej koło Čopu zmieniona została w nowoczesny dworzec przeladunkowy, gdzie obustronne dostawy przeladunkuje się z pociągów normalnych na szerokotorowe i odwrotnie. Wymiana towarowa z państwami Europy południowo-wschodniej, coraz bardziej się ożywiająca, odbywać się będzie drogą przez Słowację.

Wśród nowych zakładów przemysłowych w Słowacji wymienić można pierwszą czechosłowacką fabrykę zegarków, stworzoną według wzorów szwajcarskich w Turczańskim św. Marcinie (siostrzana fabryka tego typu pracuje w Czeskiej k. Brna). Fabryka pracuje głównie na eksport, przy czym większość jej wyrobów wywozi się do Ameryki Południowej. Fabryka zatrudnia 90 pracowników, dobrze wyszkolonych w pracy na automatach szwajcarskich.

Ubezpieczenia. Wśród ważkich reform, jakie się przygotowują w dziedzinie narodowej gospodarki czechosłowackiej w roku bieżącym, wymienić należy ustawę o ubezpieczeniu społecznym, która objąć ma ubezpieczeniem znacznie szersze warstwy niż dotych-

czas. Projekt przewiduje jednolite ubezpieczenie społeczne, obejmujące wszystkich pracujących. Sposób technicznego przeprowadzenia projektu i związane z tym zagadnienia nie są jeszcze definitywnie ustalone. M. in. chodzi o takie zagadnienia, jak: zapewnienie lecznictwu ubezpieczeniowemu zalet lecznictwa prywatnego (swobodny wybór lekarza, opieka indywidualna itp.) Dalej chodzi o sprawy ubezpieczenia od bezrobocia. Prasa formułuje je w cztery następujące zagadnienia: 1) zagadnienie ekonomiczne: jaką część dochodu społecznego można będzie poświęcić na cele ubezpieczeniowe; 2) zagadnienie polityki socjalnej: określenie przypadków, w których następuje a) utrata dochodów z pracy dla pracującego i jego rodziny (jak kalectwo, starość, śmierć żywiciela rodziny), b) konieczność odwołania się do ubezpieczenia społecznego; 3) zagadnienie matematyczne: wyliczenie sum potrzebnych na ten cel i ustalenie równowagi między wypłatami z tytułu ubezpieczenia a przyływem funduszy drogą potrąceń z dochodu społecznego. Wreszcie 4) zagadnienie finansowo-państwowe: jaką ma być udział środków budżetowych państwa w ubezpieczeniu społecznym.

Ponadto rozstrzygnąć trzeba będzie problem tzw. roszczeń nabytych, w znaczeniu nie tyle prawnym, co ściśle ubezpieczeniowym: chodzi o utrzymanie wszelkich świadczeń na rzecz już ubezpieczonych w dotychczasowym systemie na tym samym poziomie, aby przez zaprowadzenie powszechnego systemu ubezpieczeń dotychczasowi ubezpieczeni nie ponieśli szkody. Z drugiej strony niemożliwe jest utrzymanie dotychczasowych warunków ubezpieczenia, np. w dziedzinie renty wdowiej; dzisiejsze państwo nie może zapewnić pełnej renty wdowom młodym, bezdzietnym i zdolnym do pracy, kiedy brak rąk do pracy jest w republice powszechny.

Pod względem organizacyjnym wszystkie zadania związane z ubezpieczeniem przekazane zostaną Centralnej Ubezpieczalni Narodowej. Do ustalenia pozostaje jej decentralizacja na terenie republiki i organizacja wewnętrzna. Zadanie zorganizowania tej instytucji, tak, aby pracowała sprawnie, szybko i tanio, uważa prasa czechosłowacka za jedno z najtrudniejszych, jakie kiedykolwiek stały przed czechosłowacką administracją publiczną.

Naukowe badanie spraw związanych z ubezpieczeniem powierzono nowo utworzonemu Ubezpieczeniowemu Instytutowi Naukowo-Badawczemu, na którego czele stoi prof. Jaroslav Jánko. Do zadań Instytutu należy nawiązanie kontaktów między upaństwowionymi zakładami ubezpieczeń umownych a ubezpieczeniem społecznym, badanie wszelkich zagadnień ubezpieczeniowych w kraju, zapoznanie się z doświadczeniami cudzymi, zwłaszcza w dziedzinie oceny ryzyka, pielęgnowanie kontaktów, zwłaszcza z ubezpieczeniowym aparatem państw słowiańskich, śledzenie literatury specjalnej w tym dziale; wreszcie Instytut ma się zająć zorganizowaniem dobrej służby statystycznej w przedsiębiorstwach państwowych. Instytut wydać będzie przegląd naukowy, w którym publikowane będą wyniki prac zbiorowych i indywidualnych. Obok zagadnień ściśle związanych z problemami ubezpieczeniowymi; Instytut zając się ma także problemem techniki zapobiegania wypadkom, zagadnieniami dewizowymi związanymi z ubezpieczeniem itp.

Reformy finansów i bankowości. W połowie stycznia Zgromadzenie Narodowe rozpatrywało rządowy projekt ustawy o środkach płatniczych waluty czechosłowackiej. Według wyjaśnień referenta ustawy, korona czechosłowacka oparta jest na układzie w spra-

wie międzynarodowego funduszu walutowego i przyjęciu przez ten fundusz zgószzonego kursu waluty czechosłowackiej. Jednostka wymienna korony czechosłowackiej równa się 0,0177734 grama czystego złota. Są to mniej więcej dwie setne złotego dolara amerykańskiego według jego wartości z lipca 1943 r., a w przybliżeniu 1/10 złotego polskiego przedwojennego. Referent podkreślił, że przez związanie korony czechosłowackiej z międzynarodowym funduszem republika czechosłowacka zrzeka się po części swojej suwerenności w tej dziedzinie, gdyż państwo nie może samowolnie zmieniać kursu waluty, z wyłączeniem pewnych wypadków. Korona czechosłowacka ma charakter waluty złotej ograniczonej, jak wszystkie inne państwa, które są członkami funduszu międzynarodowego. Oznacza to, że waluta oparta jest pośrednio na złocie, ale nie ma obowiązku wymiany banknotów na złoto w banku emisyjnym.

Projekt ustawy został przyjęty z niewielkimi zmianami w sprawach specjalnych monet pamiątkowych, które rząd może w pewnych wypadkach wypuszczać.

Na tym samym posiedzeniu tenże referent przedstawił Zgromadzeniu projekt ustawy o Czechosłowackim Banku Narodowym. Najważniejszą zmianą jest przetworzenie dotychczasowej instytucji o charakterze spółki akcyjnej w instytucję państwową. — Bank Narodowy otrzyma wedle projektu wielkie pełnomocnictwa dla kierowania rynkiem pieniężnym. W ustawie brak postanowień o pokryciu pieniądza papierowego, obiegowego. Bank

Narodowy będzie posiadał rezerwę złota, ale ustawa nie wiąże tej rezerwy z zagadnieniem pieniądza obiegowego. Stosunek Banku do ministerstwa finansów ustawa rozwiązuje w ten sposób, że przeciwstawia gubernatora Banku, mianowanego przez prezydenta republiki, komisarzowi rządowemu. Obaj mają przyznane prawo weta w radzie bankowej, która będzie decydowała w sprawach Banku.

W tym samym czasie rząd uchwalił reorganizację systemu bankowości w całym państwie, przy czym zastosowany będzie system specjalizacji banków. W czeskiej części republiki powstaną drogą łączenia dotychczas istniejących instytucji bankowych trzy banki specjalne:

Jeden z nich obejmie swoją działalnością przemysł państwowy, z wyłączeniem przemysłu spożywczego. Połączony tu będzie Praski Bank Kredytowy z Bankiem Rzemiosła.

Drugi, stworzony z Banku Rolnego i Legiobanku działać będzie w zakresie przemysłu spożywczego.

Wreszcie trzeci, powstały ze zjednoczenia Banku Morawskiego z Centralnym Bankiem Spółdzielczym i Bankiem Pilzneńskim, obejmować będzie spółdzielczość.

Przemysł prywatny będzie miał pozostawiony wolny wybór instytucji pieniężnych.

W Słowacji będą istniały dwa banki: jeden z połączenia czterech, drugi z połączenia dwóch instytucji bankowych. Zagadnienie ich specjalizacji rozpatrywane będzie oddzielnie.

Andrzej Józef Kamiński

OSRODEK CZESKIEGO SŁOWIANOZNAWSTWA

Powszechnie u nas wiadomo, że zagadnienia słowiańskie cieszą się w Czechosłowacji wielką popularnością wśród szerokich sfer społeczeństwa. Stoi to w związku z rozbudzonym tam sil-

nie poczuciem przynależności do rodziny słowiańskiej. Mniej się jednak wie o tym, że studia naukowe nad sprawami słowiańskimi są w Czechosłowacji otoczone opieką jednej cen-